

Martin Heidegger –
Imma von Bodmershof
BRIEFWECHSEL
1959–1977

K vydání připravil, komentářem doprovodil a doslov napsal Bruno Pieger, Stuttgart 2000, 216 str.

Korespondence mezi Martinem Heideggerem a Immou von Bodmershofovou¹ zahájila v nakladatelství *Klett-Cotta* publikační řadu věnovanou Martinu Heideggerovi. Imma von Bodmershofová byla rakouskou literátkou a básnířkou *haiku*, která našla cestu k Martinu Heideggerovi po jeho mnichovské přednášce o Hölderlinovi.² Pouto skrze Hölderlina bylo o to více umocněno faktem, že pořizovatelem prvního souborného vydání Hölderlinových spisů byl Norbert von Hellingrath, snoubenec Immy von Bodmershof, jenž padl jako dobrovolník roku 1916 u Verdunu. Proto je velká část – z celkového počtu 125 dopisů – korespondence věnována právě Hölderlinovi a Hellingrathovi, potažmo reflexím nad básnictvím a stavem řeči v epoše dominujícího technologického *new-speaku*, který za doby jejich korespondence jistě ani zdaleka nedosáhl absurdnosti dnešního

stavu řeči. Na rozdíl od Heideggerovy korespondence s Bernardem Weltem³ a Maxem Müllerem,⁴ která se odehrála na rovině čistě formálních zdvořilostí, je korespondence s Immou von Bodmershofovou „našlapána“ náměty k zamýšlení, což patrně pramení z toho, že se spolu – na rozdíl od Müllera s Weltem – téměř nevidali, a tak Heidegger s von Bodmershofovou museli to podstatné, co si Heidegger s Weltem a Müllerem říkali mezi sebou, vkládat do dopisů. K vzájemné korespondenci je na závěr připojeno i několik dopisů, které si po Heideggerově smrti vyměnily von Bodmershofová s Elfride Heideggerovou, jež střízlivě, ale o to dojemněji, informuje o Heideggerově skonu (dopis č. 116 z 18. 6. 1976) a připojuje seznam pasáží z Hölderlinových básní z von Hellingrathovy edice, které na Heideggerově pohřbu přednesl starší syn Jörg.

Celou korespondencí proniká atmosféra stesku po zašlých časech. To je pocit natolik silný, že korespondence vzbuzuje dojem jakéhosi románu v dopisech, románu o starých, dob- rých časech. Ale nikdy nezazní kýč ani sentiment. Heidegger nechává v dopisech promlouvat své úvahy o motivu řeči, o tom, jak se svým myšlením snaží řeč „vymanit z obvyklých logicko-gramatických kate-

¹ Imma von Bodmershofová se narodila 10. 8. 1895 ve Štýrském Hradci (Graz) a zemřela 31. 8. 1982 v Krems (Rakousko).

² M. Heidegger, *Hölderlins Himmel und Erde*, in: GA I. Abt., sv. 4: *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, F.-W. von Herrmann (vyd.), Frankfurt a. M. 1991.

³ M. Heidegger – B. Welte, *Briefe und Begegnungen*, Stuttgart 2003.

⁴ M. Heidegger, *Briefe an Max Müller und andere Dokumente*, Freiburg – München 2003.

gorií“ a „myslet ji z toho, co je jí vlastní“, přičemž toto je „tím nejtěžším“, jelikož „řeč je neustále čímsi dějinným“ (Heideggerův dopis č. 7, str. 25). Korespondence krouží okolo první edice Hölderlinových sebraných spisů, které pořídil N. von Hellingrath, u níž Heidegger průběžně vyslovuje své pochybnosti o technice sice dokonalých, ale jinak zcela zpustlých „filologických“ reedicích (dopis č. 20, str. 41). Řeč podle Heideggera mizí, ztrácí se a je třeba se bránit jejímu zplošťování (dopis 33, str. 54; 36, str. 57). „Řeč – pohlédneme-li nazpět na její dějiny, bude patrné, že čím dál tím více pustne a zplošťuje se. Ale nikdo nesmí tvrdit, že tento postup je nezadržitelný. Zajisté, převaha informačně-technologického a kyberneticko-instrumentálního užívání řeči, dorozumívání se lidí, mnoho omílaná ‚masová média‘ velice snižují naději na nějaký obrat. Avšak tento obrat si nelze vynutit ani uměle ani institucionálně. Mohl a musel by se naskytnout pouze v jistém proměněném vztahu člověka ke světu. Ten si ale člověk sám nedokáže udělat. A tak nezbyvá než vyvolat do paměti to, co je staré, a nechat to zaznít z volání věcí. Jedno z největších nebezpečí se mi zdá spočívat v tom, že se zvyšuje dovednost a obratnost v mluvení a psaní, že se rozpíná nivelizace a měřítka se stávají přebytnými – paradoxní proces, který vzbuzuje ostych veřejně ještě něco říkat a psát. Avšak v tom všem se ukazuje

tajuplná přítomnost řeči, jež se v rámci rozpínající se světové civilizace a pro člověka moderní průmyslové společnosti čím dál tím více skrývá – nicméně přesto zůstává.“⁵ Dbát skryté přítomnosti řeči vede ke konfrontaci s povahou (Wesen) moderní techniky: „Vědní obory upadají spolu s technikou, k níž náležejí, do běsnění a stávají se nepřehlednými. Co kdysi slulo ‚filosofie‘, je čímsi cizím a odpudivým. Široké obory uměleckého provozu nabývají informačního charakteru – všechno to jsou jevy, jež jsou adekvátní naší epoše. Tu je pak dobré znát ještě odlišné studnice.“⁶ O svých úvahách Heidegger říká, že „... je lze snadno považovat za pesimistické, ale že nejsou. Vycházejí z malého světla, které má zapotřebí opatrný ohled ve své vlastní dílně.“⁷

Heideggerova „pozdní“ fenomenologie „*nepatrného*“ (das Unscheinbare) je dbaním toho, co *není zdánlivé* (das Un-Scheinbare), a Heidegger ji charakterizuje postojem „*ponechanosti*“ (Gelassenheit), jež v sobě *shrnuje trojkrok základních nálad zděšení–ostych–zdrženlivost* (Erschrecken–Scheu–Verhaltenheit), které stojí jednak vůči základní náladě tzv. „prvního“ počátku filosofie – *údivu* (Erstaunen), a jednak vůči nastrosté nivelizaci sebe-prožitku moderního subjektu – *požívačnosti* (Erlebnis). Řeč je „souzvukem ticha“ (Geläut der Stille) neslyšitelně „hýbajícím“ *temporálním rámcem Součtveří* Země a Nebe, božských a smr-

⁵ Heideggerův dopis č. 36 z 12. 4. 1964, str. 57–58.

⁶ Heideggerův dopis č. 49 z 20. 12. 1965, str. 76.

⁷ Heideggerův dopis č. 67 z 1. 1. 1968, str. 93.

telných, jimž je Součtveří jakožto vzájemné zadržetí světa a věci odkrýváno právě řečí, jež v Heideggerově *Dopise o „humanismu“* slula „dům bytí“.⁸ Nivelizace řeči jde nutně ruku v ruce se zapomenutostí bytí (Seinvergessenheit), která se radikalizuje v opuštěnost jsoucna bytím (Seinsverlassenheit) a v přenechání jsoucna napospas jemu samému v epoše vlády povahy (Wesen) techniky, jež Heidegger nazývá *Ge-Stell*. *Ge-Stell* je sama pravda bytí, a proto si určuje charakter řeči, která nám lidem *ukazuje* bytí v jeho sebe-odpírání. Řeč *ukazuje* to, co je nepatrné, a přesto (ba právě proto) nikoli zdánlivé; řeč *přibližuje* to, co je nepřibližitelné, jelikož není jsoucí: tím je samotná blízkost, která svým blížením „hýbe“ temporálním rámcem Součtveří. Fenomenologická vykazatelnost těchto motivů u Heideggera probíhá za pomoci konfrontace s básníky Friedrichem Hölderlinem a Georgem Traklem. Není to rezignace na tradiční „metody“ filosofického bádání, nýbrž úsilí o *radikalizaci* Husserlovy fenomenologické maximy „k věcem samým!“ (zu den Sachen selbst). Ale každá snaha o radikalizaci, o vyšší náročnost je podezřelá,

Aleš Novák

⁸ M. Heidegger, *Der Brief über den „Humanismus“*, in: GA I. Abt., sv. 9: *Wegmarken*, Frankfurt a. M., 1976 (česky: *O humanismu*, přel. P. Kurka, Praha 2000).